

08.11.2023

Група № 31

Урок № 19-20

Тема уроку: «Умовність зображення в поемі О. Турянського «По́за межами болю». Загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності в ній. Біологічні інстинкти і духовна воля до життя»

«Контрольна робота № 2. Творчість Б.-І. Антонича, О. Турянського (мінівір або есе)»

Мета уроку: підкреслити новаторство письменника у спробі подачі автобіографічного матеріалу; допомогти учням усвідомити загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності твору; роль біологічних інстинктів і духовної волі для збереження життя й людської гідності; збагнути глибину поставлених у повісті проблем, відчутти гуманістичний пафос твору; удосконалювати вміння здійснювати літературний аналіз, проводити дослідження на основі тексту; розвивати вміння пізнавати й розуміти справжню цінність речей, явищ, почуттів, сприяти вихованню гуманізму, милосердя, неприйняття будь-якого насильства.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст.145-150 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. *Дайте відповіді на запитання:*

1. Твір має присвяту, яку...?

2. Назвіть тих, хто йшов шляхом смерті?

3. Що керувало вчинками цих людей на цьому шляху?

4. Щоб передати весь жах ситуації, автор використовує образотворчі засоби. Які?

5. Яку роль відіграє природа у творі?

3. **Законспекуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):**

Система героїв твору

Важкий шлях долають герої твору, нелюдські страждання, біль доводиться пережити їм. Хто ж ці друзі у нещасті?

- Що вирізняло серед полонених Штранцінгера?

Штранцінгер – 24-річний юнак. Він осліп і онімів від горя: війна забрала у

нього матір і кохану дівчину. Через фізичні страждання здається, що він збайдужів до всього: «Замкнув увесь біль у темряві своїх очей і своєї душі і скамянів». Його не чути, він нічого не бачить. Але він людина мистецтва – скрипку не випускає з рук – вона стала його очима: «А може він у пісні скрипки бачить день, бачив бодай один промінчик сонця й вузьеньку синю смугу неба?».

- Як ставляться до Штранцінгера його друзі?

Штранцінгер якийсь особливий, його вважаю за святого й оберігають всі, постійно піклуються про нього.

- Яку оцінку дає Штранцінгер людям і чому?

«Люди не є злі, не є добрі...тільки нещасливі – і щасливі». Він бачить у людях тільки краще, намагається зрозуміти їх, співчуває їм.

- Як можемо схарактеризувати Добровського?

Добровський – сильний, гордий, чесний, він весь час іронізує над світом, над людьми: «Моя душа все плаче за втраченою вірою в жінку і в людину», «найбільш болюче те, що в людській душі погасло світло ідеї. Сучасна війна обнизала людей до рівня найдикіших звірів...». Добровський не дозволив Сабо спалити скрипку Штранцінгера, саме він стає розпорядником балу і «представляє» жіночому товариству своїх друзів. Він робить глибокий філософський висновок щодо вартості грошей: «Ми вже не маємо гроші і також не потребуємо гроші. Тепер ми стали людьми».

- Як ви вважаєте, чому лише Оглядівському автор дає шанс вижити?

Оглядівський є прототипом самого Осипа Турянського, який пройшов крізь ці страждання й вижив. Лише в Оглядівського була сім'я, яка тримала його й змусила вижити. Він, як і всі, впадає в розпач, але намагається його подолати. У тяжкі хвилини він відчуває зв'язок з рідною землею, де «золоте колосся кланяється на привітання, а синє небо любо і приязно сміється», зв'язок з мовою – «українське слово поволі приводить мене щораз більше до притомності»; він думає не про себе, а про сина і дружину, що допомагає йому вижити. Він сповідує ідею християнської моралі, любові та злагоди, братерства.

- У сюжет твору автор уводить два образи українців: Добровського Оглядівського. Але чому в спогадах, в уяві Оглядівського з'являється третій образ – Романишина?

Романишин – колега, земляк, який врятував Оглядівського від смерті,

допоміг звільнитися від жахів минулого й жити повноцінно.

- А що ж єднає та різнить Оглядівського й Добровського? Спробуємо визначити це за допомогою кола Вена.

Оглядівський: спокійний, врівноважений, глибоко сприймає горе товаришів, слабкий фізично, вижив.

Добровський: іронізує, добрий організатор, гордий, приховує своє безсилля, загинув.

Обидва: українці, освічені, прагнуть вижити.

- Чи схожий Сабо на інших?

Сабо – «дикий син угорської пустки. Великий і небезпечний заведія». Він сповідує головний закон природного відбору: виживає сильніший. Але з його вуст це звучить так: слабший мусить померти, щоб вижив сильніший. Проте, помираючи, Бояні таки побачив в очах Сабо «іскру людяності».

- Яким було останнє прохання Бояні, про що воно свідчить?

Бояні в останню хвилину згадав матір і попросив переказати їй «якесь любе ...добре слово», передати, що він помер «у теплій хаті...на білій постелі». Хлопець хоче бодай хоч так пом'якшити біль найріднішій людині).

У кожного з товаришів своя історія життя, вони різні за світосприйняттям, національністю. За яким принципом, на вашу думку, їх усе-таки можна згрупувати?

Добровський не вірить у перемогу добра над злом; часто іронізує; дуже багато говорить; інтелект переважає над почуттями.	Оглядівський боготворить дружину й сина; мовчазний; має велику внутрішню силу; вірить у перемогу добра.
Штранцінгер демонструє безмежну силу творчості, силу життя.	Сабо виразник грубої волі до життя.
Пшилуський песиміст; перебуває в полоні особистої драми; не може відпустити минуле.	Ніколич прагне жити для інших; дуже любить життя; бачить у ньому світлі моменти.

Дослідники творчості О. Турянського відзначають, що поема має дві кульмінаційні сцени, які створені з однаково великим експресивним

напруженням й пов'язані однаково важливими ситуаціями морального, духовного вибору.

- Стосується мотиву боротьби між духом і тілом: у якийсь момент з'являється думка про канібалізм (людодіство).

«Їм стало ясно, що хочаби врятувати життя, мусять їсти тіло свого товариша, померлого Бояні». Шестеро полонених постали перед важким вибором. Однак вони не стали людодідами, за всіх зробив вибір Ніколич: «Хай згину, а людського тіла не буду їсти, і ніхто з вас не їстиме».

Це була перемога духовної волі до життя над біологічними інстинктами, перемога духа над потребою тіла.

- Друга кульмінаційна сцена пов'язана з мотивом двобою між життям і смертю, який і є наскрізним для всього твору. Цей мотив тісно переплетений з образом Штранцінгера, який несе в поемі одне з основних ідейних навантажень через нього передано ідею великої сили мистецтва, ідею вищості духовного над матеріальним. Апофеозом перемоги всесильного духа став спів його скрипки.

«І у тьму їхніх душ, і в мертву пустоту замогильну полинула пісня сліпої людини, як сон, що вже ніколи не присниться, як тепла кров, марно пролита; як мандрівка від колиски дитини через сонячні хвилі, через бурю життя людських тіней у незнану, темну вічність; як холодна смерть».

Усі ніби завмерли біля вогню. І саме тут постає та вражаюча сцена, коли сльоза Оглядівського капнула на руку Штранцінгера і всі почули його фразу: «Є сонце в житті». Вони були вражені відкриттям, що його сліпі очі бачать сонце.

Що ж означає цей образ? Розгадка ховається в наступних рядках, де автор дає своєрідний поетичний коментар: «Вони чули, що з темних ям його очей пливе щось таємне, могутнє. Щось ясніше світла, дужче сліпої сили божевільних стихій, святіше всіх богів. Якась невмируща сила людської душі. Якийсь могутній дух людини, що крізь нужденність сьогоднішньої хвилі, крізь ріки крові, крізь хрести на цвинтарях, крізь сонні простори по загробні, крізь темряву безконечних засвітів бачить сонце майбутніх поколінь... І людина, що в ній царить цей дивний, ясний і могутній дух, буде, вмираючи, радіти тому сонцю, що зійде колись...»

- Як ви прокоментуєте тепер епіграф уроку? Як розумієте ви цей образ-сонце?

У цих словах звучить життєствердний мотив поеми. Автор наголошує, що життя людини – найбільша цінність, воно прекрасне й незнищене. Сонце є символом вищості духовного над матеріальним, символом краси, щастя та гармонії у світі.

У поемі особливу увагу зосереджено на ідеалах гуманізму та вселюдських проблемах.

Герої твору постійно опиняються перед вибором: спалити скрипку, щоб зігратись, чи залишити сліпому єдине, що в нього є – його очі; з'їсти грудочку цукру самому чи поділитися з іншими; радіти, коли впає у танці Бояні, чи підбадьорити його, намагаючись зменшити передсмертні страждання, втримати один одного від спроби самогубства, чи ні. Герої Турянського в таких складних ситуаціях воліють залишатись людьми.

Свої філософські думки про перемогу життя над смертю автор вклав в уста Добровського: «Коли у тьмі і хаосі, в якому ми мучимось, тліє іскра якої- небудь ідеї, то твоя огненна любов до життя й до його вищих цінностей переможе смерть».

- Спробуймо з'ясувати, чи актуальні ці твердження автора сьогодні, чи можна щодо ідей твору О. Турянського провести певні паралелі із сучасним життям?

Автор підводить нас до вічної істини: у будь-якій ситуації людина повинна намагатися залишатися людиною; війни не припустимі, вони несуть горе, жорстокість, тероризм, свідками якого ми досить часто є останнім часом.

Воля людини до життя може зробити більше, ніж усе інше. Цінності, за які варто боротися, - це любов і повага близьких, це міцна і щаслива родина, це можливість бути вільною та незалежною особистістю, і ми є свідками того, як зараз наші сучасники намагаються вибороти ці цінності, причому мирним шляхом. Проте, ми також бачимо, що й досі не змогли подолати ті повторні та негативні явища, що отруювали життя людей – жадоба грошей, злість, зрада, амбіції можновладців, їх бажання бути володарями світу.

Сьогоднішній урок мав ще одного, трохи незвичного, героя – скрипку. Скрипку, яку до останнього ніс Штранцінгер, яку не посміли забрати товариші, хоч дуже її потребували для вогню. Скрипку, чий голос тужив та плакав за невинно загиблими душами, і, водночас, возвеличував любов до життя, доброту,

милосердя. Спів скрипки став символом людяності, духовності, що перемогли у цьому жорстокому двобої життя та смерті; символом мистецтва, що рятувало людей на війні й у прямому, й у переносному значенні: вояки брали з собою на війну томики Канта, Гете, Шиллера, які зцілювали їхні зранені душі та зігрівали на вогні їхні тіла.

Отже, поема у прозі О. Турянського «Поза межами болю» має вселюдське, гуманістичне звучання. Цим «огненним словом» автор оспівав людину, її розум, силу, красу, оспівав її прагнення до життя, в якому все підпорядковується законам християнської моралі, де люди вміють залишатись людьми. На згадку спадають слова О. Генрі: «Треба прагнути бути людиною, незважаючи на всю жорстокість світу, і це можливо». Пам'ятаймо ці слова, вчімося бути людьми. Не забуваймо ніколи про пересторогу, яку залишив Осип Турянський нам і майбутнім поколінням – цей вражаючий зоровий образ – шестеро товаришів, що залишились навіки на горі сидіти біля згаслого вогнища.

4. У робочому зошиті написати «Контрольна робота № 2. Творчість Б.-І. Антонича, О. Турянського (мінівір або есе)» та підготувати есе чи мінівір на одну із тем:

1. Формальне есе «Духовність має перевагу над матеріальним» (на прикладі поеми в прозі Осипа Турянського «Поза межами болю»).

2. Мінівір «Художні образи в поезіях Богдана-Ігоря Антонича».

Кожну роботу я перевірю на плагіат!!! Списані роботи будуть оцінені відповідно!

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.